

Original Article / Araştırma Makalesi

**PANDEMİ DÖNEMİNDE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVİRİMİÇİ
ÖĞRENMEYE HAZIRBULUNUŞLUKLARININ VE UZAKTAN EĞİTİME İLİŞKİN
DENEYİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Evaluation of the University Students' Readiness for Online Learning and the
Experiences Related to Distance Education during the Pandemic Period**

Nursemin ÜNAL¹ Nevin ŞANLIER² Ahmet Zeki ŞENGİL³
^{1,2}Ankara Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara
³Ankara Medipol Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ankara

Geliş Tarihi / Received: 18.10.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 10.12.2020

Yayın Tarihi / Published: 25.03.2021

ÖZ

COVID-19 pandemisi, eğitim alanında teknolojinin kullanımını zorunlu hale getirmiş, uzaktan eğitim ve çevrimiçi öğrenme kavramlarını tekrar gündeme getirmiştir. Tanımlayıcı tipteki bu araştırmanın evrenini, bir vakıf üniversitesinin öğrencileri oluşturdu. Online anket ile öğrencilere veri toplama formları ulaştırıldı, katılmaya gönüllü olan ve formu eksiksiz dolduran 435 öğrencinin verileri ile çalışma tamamlandı. Veriler, Öğrenci Tanıtıcı Bilgi Formu ve Çevrimiçi Öğrenme Hazır Bulunmuşluk Ölçeği (ÇÖHBÖ) kullanılarak toplandı. Öğrencilerin yarıya yakını cep telefonu ve bilgisayar sahibi olduğunu, ancak uzaktan eğitim sürecinde internet bağlantı sorunu yaşadıklarını belirtti. Öğrencilerin büyük kısmı (%67.40) uzaktan eğitimin tekrar etme olanağı sunduğunu belirtirken, çevrimiçi öğrenme hazırbulunmuşluk düzeylerinin iyi olduğu (62.46±14.97 puan) değerlendirildi. Lisansüstü öğrencilerinin özgüdümlü öğrenme, öğrenen kontrolü ve motivasyonları alt boyutlarından yüksek puan aldığı tespit edildi. Ayrıca, tüm teknolojik aletlere ve sorunsuz internet bağlantısına sahip olanların çevrimiçi öğrenme hazırbulunmuşluk ve alt boyut puanlarının daha yüksek olduğu saptandı. Uzaktan ve çevrimiçi öğrenmenin amacına ulaşabilmesi için, öğrencilerin hazırbulunmuşluklarının değerlendirilmesi, öğrenci popülasyonu göz önünde bulundurularak eğitim planlaması yapılması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: COVID-19, Çevrimiçi Öğrenme, Uzaktan Eğitim, Üniversite Öğrencileri

ABSTRACT

The COVID-19 pandemic has made the use of technology compulsory in the field of education and brought the concepts of distance education and online learning back to the agenda. The universe of this descriptive research was constituted of the students of a foundation university. Data collection forms were delivered to the students with online questionnaire, and the study was completed with the data of 435 students who volunteered to participate and filled the form completely. The data were collected by using the Demographic Information Sheet and the Online Learning Readiness Scale (OLRS). Nearly half of the students stated that they owned mobile phones and computers, but they had internet connection problems during the distance education process. While most of the students (67.40%) stated that distance education offers the opportunity to repeat, it was evaluated that their online learning readiness level was good (62.46 ± 14.97 points). It was detected that the graduate students got high scores within the sub-scales of self-directed learning, learner control and motivation. In addition, it was determined that those who had all technological devices and seamless internet connection had higher online learning readiness and sub-dimension scores. In order to achieve the purpose of distance and online learning, it is essential to evaluate the readiness level of the students and plan the educational structure according to the student population.

Keywords: COVID-19, Distance Education, Online Learning, University Students

Nursemin ÜNAL✉, nurse_unal@hotmail.com
Ankara Medipol Üniversitesi, Ankara

Bu makaleye atıf yapmak için(How to cite this article): Ünal, N., Şanlıer, N., Şengil, A. Z. (2021). Pandemi Döneminde Üniversite Öğrencilerinin Çevrimiçi Öğrenmeye Hazırbulunmuşluklarının ve Uzaktan Eğitime İlişkin Deneyimlerinin Değerlendirilmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, 9(1), 89-104. doi: 10.33715/inonusaglik.812109

GİRİŞ

Teknoloji, insan hayatının pek çok alanında kullanılmakta ve insan hayatını kolaylaştırmaktadır. Teknolojik gelişmelerin etkilediği alanlardan biri de kuşkusuz eğitim alanı olmuş ve teknoloji, yeni eğitim biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu eğitim biçimlerinden biri de “uzaktan eğitim”dir (Gül ve Arabacı, 2018). Uzaktan eğitim; öğrenen, öğretene ve öğrenme kaynakları arasındaki sınırlılıkları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Ülkemizde, 2000’li yılların başından itibaren büyük ilgi ve kabul görmüş olan uzaktan eğitim ile sunulan eğitim fırsatları artmıştır (Bozkurt, 2017). Günümüzde, kablosuz internet ve mobil teknolojideki gelişmeler, uzaktan eğitim uygulamalarında artışa yol açmıştır (Chang, Lai, ve Hwang, 2018).

Aralık 2019’da, Çin’de başlayıp kısa sürede küresel etki gösteren ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak ilan edilen “COVID-19 Salgını” sonrası, ülkemizde Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından yayınlanan bir genelge ile yükseköğretim kurumlarında örgün eğitim ve öğretime ara verilmiştir. Eğitim- öğretim süreçlerinin kesintiye uğramaması için 23.03.2020 tarihinden itibaren de ülkemizde uzaktan eğitim kapasitesine sahip tüm üniversitelerde uzaktan eğitime başlanmıştır (YÖK, 2020). Bir zorunluluk sonucu ortaya çıkan bu durum, uzaktan eğitim kavramının önemini bir kez daha ortaya çıkarmış, öğrencileri geleneksel yöntemdeki pasif alıcı konumundan, kendi öğrenim sürecini yönetebilir hale geldiği uzaktan eğitim zorunlu hale gelmiştir. Kaliteli ve verimli bir uzaktan eğitim programı içerisinde etkileşimin sahip olduğu önemli yer, çevrimiçi iletişim teknolojileri ile daha da artmıştır (İlgaz ve Aşkar, 2009).

Çevrimiçi öğrenme, “Geleneksel olmayan ve eğitim fırsatından mahrum kalmış öğrenciler için eğitim fırsatlarına erişimi geliştiren uzaktan öğrenmenin yeni bir sürümü” olarak ifade edilebilmektedir (Benson, 2002). Başka bir tanıma göre ise, “Zaman ve mekân sınırlılığı olmadan öğrencilerin diğer öğrencilerle, eğitimcilerle, konu uzmanları ile etkileşebilmelerine, yeni düşüncelerini sınavabilmelerine, farklı görüş, acılarıyla karşılaşabilmelerine, sorular sorarak bunların cevaplarını arayabilmelerine olanak tanıyan bir uygulama” olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2002). Özellikle, öğrenci sayısının fazla olduğu kalabalık sınıflarda, günümüz teknolojisine ayak uydurabilen üniversite öğrencilerinin dijital teknolojilerden faydalanma isteği, öğrenme ortamlarına hemen ulaşabilme kolaylığı, kaynaklara kolay ulaşabilme ve etkileşim süreci çevrimiçi öğrenmenin faydalarındandır (Dewald, 1999). Tüm bu olumlu yanlarının yanında çevrimiçi öğrenme, öğrencilere öğrenme süreçlerinde sorumluluk

almayı gerekli kılmaktadır. Ayrıca uygulama gerektiren derslerin bu metotla sağlanamaması, derslere ilginin az olması ve teknolojik cihaz kullanımında sıkıntılar yaşanması çevrimiçi öğrenmenin sınırlılıklarındandır (Yılmaz, 2020).

Öğrencilerin öğrenme sonuçlarını etkileyen önemli kavramlardan bir tanesi çevrimiçi öğrenmeye hazırbulunuşluktur. Oliver, çevrimiçi öğrenmeye yönelik hazırbulunuşluğu; “Teknolojik araçları kullanabilme becerisi, teknolojik araçlara erişim, teknoloji okuryazarlığı ve öz düzenleyici öğrenme boyutlarından meydana gelen bir yapı” olarak tanımlamaktadır (Oliver, 2001). Her eğitim düzeyinde yoğun olarak kullanılmaya başlanan çevrimiçi öğrenme sürecinde, başarılı ve etkili sonuçlara ulaşılabilmesi için, öğrencilerin çevrimiçi öğrenmeye hazır bulunmaları gerekmektedir. Çevrimiçi öğrenmenin hedefine ulaşabilmesinde, öğretim elemanlarının olduğu kadar, öğrencilerin de hazırbulunuşluk düzeyinin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye hazırbulunuşluk düzeylerinin ve uzaktan eğitime ilişkin deneyimlerinin değerlendirilmesidir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma tanımlayıcı ve kesitsel tiptedir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırma, bir vakıf üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler ile 9 Nisan 2020- 20 Nisan 2020 tarihleri arasında yapıldı. Verilerin toplanmasında evrenin tamamına ulaşılması hedeflendiği için örneklem sayısı hesaplanmadı. Katılımın gönüllülük esasına dayandırıldı.

Bu araştırma, Öğrenci Tanıtıcı Bilgi Formu ve ÇÖHBÖ (Hung, Chou, Chen, ve Own, 2010) kullanılarak yapıldı. Toplamda 600 öğrenciye araştırmacıların kendi sistemlerine bağlı olarak, Whatsapp, Twitter, Instagram ve Facebookta gruplara üç sayfalık anket formu Google Forms linki aracılığıyla gönderildi. Gönüllü katılımcılar anket doldurmaya başlamadan önce çalışma hakkında bilgilendirildi ve “Çalışmaya katılmayı kabul ediyorum” ifadesini onaylayarak, çalışmaya dâhil oldu.

Çalışmada, öğrencilerin 160’ı katılmaya gönüllü olmadığı, 3 tanesi formu eksik doldurduğu ve 2 tanesi de formu birden fazla doldurduğu için çalışma kapsamı dışında kaldı. Öğrencilerin 435’i araştırmaya katılmaya gönüllü olup, veri toplama formunu online olarak doldurdu. Üniversite yeni kurulduğu için, yalnızca 1. sınıf ön lisans, lisans ve yüksek lisans öğrencileri eğitim görüyordu ve araştırmaya katılım oranı %72.5 (n=435) olarak belirlendi.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Öğrenci Tanıtıcı Bilgi Formu, ikinci bölümde ÇÖHBÖ bulunmaktadır. Bu araçlara ilişkin detaylar aşağıda yer almaktadır.

Öğrenci Tanıtıcı Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür taraması sonucu oluşturulmuş olup; öğrencilerin yaş, cinsiyet, medeni durum, internet erişimi ve uzaktan eğitim deneyimine ilişkin 11 sorudan oluşmaktadır (Alsancak Sırakaya ve Yurdugül, 2016; Barış, 2015; Günbatar, 2017). Hazırlanan form, 10 öğrenci ile yapılan ön uygulama sonucu düzenlenmiş ve bu öğrencilerin verileri, analiz dışı tutulmuştur.

Çevrimiçi Öğrenme Hazır Bulunuşluk Ölçeği

Ölçek, Hung ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olup, Yurdugül ve Alsancak Sırakaya tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır (Hung vd., 2010; Yurdugül ve Alsancak Sırakaya 2013). Beşli Likert (kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum) şeklindeki ölçek, 5 farklı boyutta yer alan 18 maddeden oluşmaktadır. Toplamda 18 maddeden oluşan ölçek için, 180 öğrenciye ulaşılması hedeflenmiştir. Kesme noktası bulunmayan ölçekten alınabilecek en düşük puan 18 ve en yüksek puan 90'dır. Ölçekten alınan puan arttıkça, hazırbulunuşluk artmaktadır.

Ölçek boyutları sırasıyla: bilgisayar ve internet özyeterliği (3 madde), özgüdümlü öğrenme (5 madde), öğrenen kontrolü (3 madde), öğrenen motivasyonu (4 madde) ve çevrimiçi iletişim özyeterliğidir (3 madde). Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.87 olarak hesaplanmıştır. Alt faktörleri için hesaplanan Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları ise bilgisayar/internet özyeterliği için 0.92, özgüdümlü öğrenme için 0.84, öğrenen kontrolü için 0.85, öğrenen motivasyonu için 0.80 ve çevrimiçi iletişim özyeterliği için 0.91'dir.

Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.94 bulunmuştur. Ölçek alt boyutlarının Cronbach alfa katsayıları ise; bilgisayar ve internet özyeterliği alt boyutu için 0.87, özgüdümlü öğrenme alt boyutu için 0.86, öğrenen kontrolü alt boyutu için 0.67, öğrenen motivasyonu alt boyutu için 0.86 ve çevrimiçi iletişim özyeterliği alt boyutu için 0.84 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edildi. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov- Smirnov testi ile değerlendirildi. Sosyodemografik verilerin değerlendirmesinde tanımlayıcı istatistiklerden sayı, yüzde ve aritmetik ortalama kullanılırken; çevrimiçi öğrenme hazırbulunuşluk puan ortalamalarının karşılaştırılmasında; bağımsız iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi (Student's t testi) ve Anova testi kullanıldı. Anova testi sonucunda anlamlı fark bulunduğu durumlarda, bu anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Bonferroni testi kullanıldı. ÇÖHBÖ toplam puan ve alt boyut puan ortalamalarının güvenilirliği Cronbach Alpha ile test edildi. $p < 0.05$ değeri istatistiksel anlamlılık sınırı olarak kabul edildi.

Tablo 1. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı (n= 435)

Özellikler	n	%
Yaş (yıl): 21.15± 3.66 (19.00- 46.00)		
Bölüm		
Önlisans	378	86.9
Ağız ve diş sağlığı	14	3.2
Ameliyathane hizmetleri	42	9.7
Anestezi	28	6.4
Bilgisayar programcılığı	23	5.3
Biyomedikal cihaz teknolojisi	22	5.1
Diş protez teknolojisi	16	3.7
Diyaliz	41	9.4
Fizyoterapi	17	3.9
İlk ve acil yardım	31	7.1
İnşaat teknolojisi	33	7.6
Odyometri	18	4.1
Radyoterapi	35	8.0
Tıbbi görüntüleme teknikleri	35	8.3
Tıbbi laboratuvar teknikleri	23	5.3
Lisans	50	11.5
Beslenme ve diyetetik	10	2.3
Hemşirelik	10	2.3
Psikoloji	30	6.9
Lisansüstü		
Beslenme ve diyetetik- yüksek lisans	7	1.6
Cinsiyet		
Kız	298	68.5
Erkek	137	31.5
Medeni durum		
Bekar	420	96.6
Evli	15	3.4
Mezun olunan lise		
Düz lise	31	7.1
Sağlık meslek lisesi	180	41.4
Anadolu Lisesi/Fen Lisesi	151	34.7
Temel lise	29	6.7
Mesleki ve teknik lise	26	6.0
Diğer	18	4.1

Sahip olunan internete bağlı teknolojiler		
Cep telefonu	145	33.3
Bilgisayar	79	18.2
Hiçbiri	2	0.5
Hepsi	209	48.0
İnternet erişimi ile ilgili durum		
Sorunsuz çalışan internet bağlantısı var.	186	42.8
İnternet bağlantısı var ancak sık sık bağlantı sorunu yaşıyor.	185	42.5
İnternet bağlantısı var ancak kotası kısıtlı.	57	13.1
Hiçbir şekilde kullanabileceği internet bağlantısı yok.	7	1.6
Daha önce uzaktan eğitimle ders alma durumu		
Evet	256	58.9
Hayır	179	41.1
Şu anki uzaktan eğitimde yaşanan sorunlar		
Sessiz ortam sağlayamama	61	14.0
İnternet bağlantısı olmaması	20	4.6
İnternet kotasının az olması	24	5.5
İnternet bağlantı sorunu	209	48.0
Bilgisayar olmaması	37	8.5
Sistemsel ses ve görüntü sorunları	11	2.5
Odaklanamama	28	6.4
Sorunsuz	45	10.3
Uzaktan eğitimle ilgili hangisi doğrudur?*		
Tekrar etme olanağı sunar.	293	67.4
Rahat bir öğrenme ortamı sunar.	103	23.7
Teknolojinin etkin kullanılmasını sağlar.	196	45.1
Öğretmenle iletişim kurmak daha kolaydır.	54	12.4
Zaman kaybı olmadan eğitim sağlar	185	42.5
Ulaşım ve yemek masrafı olmadığı için ekonomiktir.	257	59.1
Verimli değildir.	201	46.2
Gerçek hayattaki gibi değildir.	284	65.3
Derse aktif katılım sağlanması mümkün değildir.	198	45.5
Gerektiği gibi öğretmen-öğrenci etkileşimi sağlanamaz.	217	49.9
Dersler, gerçek hayattaki kadar keyifli değildir.	246	56.6
Dikkati toparlamak ve odaklanmak zordur.	268	61.6
Dersi anlamak daha zordur.	224	51.5

* Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

İlgili çalışma için Ankara Medipol Üniversitesi'nin 08.04.2020 tarih ve 0010 Sayılı Girişimsel Olmayan Etik Kurul onayı bulunmaktadır.

Araştırmanın uygulanması sürecinde Helsinki Bildirgesi Esasları uygulandı. Araştırmaya katılan öğrencilerden ve ÇÖHBÖ geçerlik- güvenirlilik çalışmasını yapan yazardan elektronik posta yoluyla izin alındı.

BULGULAR

Öğrencilerin yaş ortalaması 21.15 ± 3.66 yıl olup, %86.9 ön lisans öğrencisi ve %68.5'i kız öğrenciydi. Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%96.6) bekâr ve %41.4'ü sağlık meslek lisesi mezunuydu. Öğrencilerin yarısına yakını (%48.0) cep telefonu ve bilgisayara sahip olduğunu, %42.8'i sorunsuz çalışan internet bağlantısına sahip olduğunu ve %58.90'ı daha önce uzaktan

eğitimle ders aldığını ifade etti. Öğrencilerin %48.0'ı uzaktan eğitim sırasında internet bağlantı sorunu yaşadığını belirtirken, %67.4'ü uzaktan eğitimin tekrar etme imkanı sağladığını bildirdi (Tablo 1).

Öğrencilerin, eğitim düzeylerine göre uzaktan eğitimle ilgili ifadelerle katılım durumları karşılaştırıldığında, “Teknolojinin etkin kullanılmasını sağlar.” ifadesine verilen evet yanıtları arasında anlamlı farklılık bulunduğu ($\chi^2=10.198$, $p=0.004$), farkın lisansüstü öğrencilerinin verdiği evet yanıtlarının, ön lisans ve lisans öğrencilerinden fazla olmasından kaynaklandığı bulundu. “Derse aktif katılım sağlanması mümkün değildir.” ifadesine verilen evet yanıtları arasında anlamlı fark olduğu tespit edildi ($\chi^2=6.111$, $p=0.043$). Farkın, ön lisans ve lisans öğrencilerinin verdiği evet yanıtları arasında olduğu saptandı (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Eğitim Düzeylerine Göre Uzaktan Eğitimle İlgili İfadelere Katılım Durumlarının Karşılaştırılması (n=435)

	Önlisans ¹ n (%)	Lisans ² n (%)	Lisansüstü ³ n (%)	Test (χ^2) P
Tekrar etme olanağı sunar.	249 (%65.8)	40 (%80.0)	4 (%57.1)	4.346 0.115 ^a
Rahat bir öğrenme ortamı sunar.	91 (%24.0)	10 (%20.0)	2 (%28.5)	0.500 0.779
Teknolojinin etkin kullanılmasını sağlar.	171 (%45.2)	18 (%36.0)	7 (%100.0)	10.198 0.004* 1-3, 2-3
Öğretmenle iletişim kurmak daha kolaydır.	47 (%12.4)	5 (%10.0)	2 (%28.5)	1.949 0.377
Zaman kaybı olmadan eğitim sağlar.	159 (%42.0)	21 (%42.0)	5 (%71.4)	2.431 0.338 ^a
Ulaşım ve yemek masrafı olmadığı için ekonomiktir.	217 (%57.4)	35 (%70.0)	5 (%71.4)	3.345 0.185 ^a
Verimli değildir.	172 (%45.5)	28 (%56.0)	1 (%14.2)	4.847 0.088 ^a
Gerçek hayattaki gibi değildir.	240 (%63.4)	38 (%76.0)	6 (%85.7)	5.084 0.072 ^a
Derse aktif katılım sağlanması mümkün değildir.	164 (%43.3)	31 (%62.0)	3 (%42.8)	6.111 0.043* 1-2
Gerektiği gibi öğretmen-öğrenci etkileşimi sağlanamaz.	181 (%47.8)	32 (%64.0)	4 (%57.1)	4.660 0.090 ^a
Dersler, gerçek hayattaki kadar keyifli değildir.	209 (%55.2)	33 (%66.0)	4 (%57.1)	2.006 0.401 ^a
Dikkati toparlamak ve odaklanmak zordur.	225 (%59.5)	38 (%76)	5 (%71.4)	5.358 0.067 ^a
Dersi anlamak daha zordur.	195 (%51.5)	26 (%52.0)	3 (%42.8)	0.231 0.901 ^a

^a Fisher exact test

*p <0.05

Öğrencilerin ÇÖHBÖ puan ortalaması 62.46±14.97 (18.00- 90.00) olarak saptandı. Ortalama değer, ölçekten alınabilecek en yüksek değere daha yakın olması nedeniyle,

öğrencilerin çevrimiçi öğrenme hazırbulunuşluklarının iyi düzeyde olduğu söylenebilmektedir. Ölçek alt boyutları farklı sayıda maddeleri içermektedir. Tablo 3'te sunulan tüm ölçek alt boyut puan ortalamaları ortalamanın üzerindedir.

Tablo 3. Öğrencilerin ÇÖHBÖ ve Alt Boyut Puan Ortalamaları (n=435)

ÇÖHBÖ ve Alt Boyutları	ORT±SS	Min-Maks Ölçek Puanları	Madde Sayısı
Bilgisayar ve İnternet Özyeterliği	10.17±3.34	3.00-15.00	3
Özgüdümlü Öğrenme	17.90±4.46	5.00-25.00	5
Öğrenen Kontrolü	9.81±2.76	3.00-15.00	3
Öğrenen Motivasyonu	13.39±4.08	4.00-20.00	4
Çevrimiçi İletişim Özyeterliği	11.18±3.06	3.00-15.00	3
ÇÖHBÖ Toplam	62.46±14.97	18.00-90.00	18

Tablo 4. Öğrencilerin Bazı Tanıtıcı Özelliklerine Göre ÇÖHBÖ ve Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n=435)

Özellikler	Alt1		Alt2		Alt3		Alt4		Alt5		ÇÖHBÖ	
	Bilgisayar ve İnternet Özyeterliliği		Özgüdümlü Öğrenme		Öğrenen Kontrolü		Öğrenen Motivasyonu		Çevrimiçi İletişim Özyeterliliği		Toplam	
	ORT±SS	Test p	ORT±SS	Test p	ORT±SS	Test p	ORT±SS	Test p	ORT±SS	Test p	ORT±SS	Test p
Eğitim Düzeyi												
Önlisans ¹	17.92±4.52	F=2.802	17.92±4.52	F=3.446	9.79±2.79	F=4.564	13.33±4.17	F=4.433	10.08±3.41	F=2.802	61.26±16.50	F=4.781
Lisans ²	17.17±3.91	0.062	17.17±3.9	0.033**	9.50±2.34	0.011**	13.23±3.17	0.012**	10.46±2.68	0.062	60.42±15.32	0.009**
Lisansüstü ³	21.84±2.43		21.84±2.43	2-3	12.83±1.99	1-3, 2-3	17.91±2.55	1-3, 2-3	12.97±2.14		81.83±5.49	1-3, 2-3
Cinsiyet												
Kadın	10.23±3.11	t=0.529	18.09±4.16	t=1.300	9.87±2.53	t=0.645	13.40±3.94	t=0.065	11.25±2.80	t=0.709	62.85±13.53	t=0.788
Erkek	10.05±3.79	0.597	17.49±5.03	0.194	9.68±3.21	0.520	13.37±4.38	0.948	11.02±3.58	0.479	61.63±17.74	0.431
Medeni Durum												
Bekar	10.14±3.30	t=-0.751	17.87±4.36	t=-0.442	9.78±2.71	t=-0.779	13.30±4.03	t=-2.100	11.14±3.08	t=-1.610	62.25±14.72	t=-1.550
Evli	10.97±4.22	0.464	18.65±6.76	0.665	10.57±3.89	0.448	15.91±4.76	0.053	12.22±2.52	0.128	68.34±20.65	0.122
Mezun Olunan Lise												
Düz lise	9.85±3.12		16.95±4.10		9.14±2.59		12.16±4.38		9.85±3.12		57.82±15.13	
Sağlık meslek lisesi	10.18±3.31		18.01±4.65		9.65±2.85		13.39±4.20		10.18±3.31		61.46±16.55	
Anadolu lisesi/fen lisesi	10.00±3.68	F=1.229	17.51±4.58	F=1.783	9.90±2.86	F=1.474	13.24±4.08	F=2.046	10.00±3.68	F=1.229	60.55±17.70	F=2.208
Temel lise	10.27±2.68	0.295	18.15±3.48	0.115	9.78±2.12	0.197	13.15±2.97	0.071	10.27±2.68	0.295	61.69±11.24	0.059
Mesleki ve teknik lise	10.12±2.68		18.44±4.05		10.27±2.54		14.44±4.23		10.12±2.68		63.90±13.69	
Diğer	12.00±2.41		20.41±3.22		11.11 ±2.15		15.60±2.94		12.00±2.41		75.15±11.66	
Sahip olunan internete bağlı teknolojiler												
Cep telefonu ¹	8.91±3.01	F=20.751	16.94±3.87	F=4.566	8.94±2.57	F=10.054	12.31±3.86	F=5.834	8.91±3.01	F=20.751	56.03±13.44	F=14.171
Bilgisayar ²	9.38±3.45	<0.001*	17.60±5.38	0.004**	9.64±2.98	<0.001*	13.52±4.36	0.001*	9.38±3.45	<0.001*	59.55±17.02	<0.001*
Hiçbiri ³	6.40±4.82	1-4	17.95±0.06	1-4	7.90±2.69	1-4	11.69±2.40	1-4	6.40±4.82	1-4, 2-4	50.37±14.66	1-4, 2-4
Hepsi ⁴	11.38±3.07		18.67±4.35		10.49±2.62		14.10±3.99		11.38±3.07		66.04±14.61	
İnternet erişimi ile ilgili durum												
Sorunsuz çalışan internet bağlantısı var. ¹	11.04±3.22		18.63±4.49		10.17±2.67		14.34±3.80		11.85±3.04		66.05±14.81	
İnternet bağlantısı var, ancak sık sık bağlantı sorunu yaşıyor. ²	9.69±3.31	F=9.620	17.55±4.31	F=5.038	9.73±2.68	F=4.636	12.91±4.09	F=7.624	10.88±2.93	F=9.620	60.79±14.05	F=9.627
İnternet bağlantısı var ancak kotası kısıtlı. ³	9.31±3.13	<0.001*	17.20±4.01	0.002**	9.21±2.86	0.003**	12.26±4.18	<0.001*	10.31±3.00	<0.001*	58.30±14.44	<0.001*
Hiçbir şekilde kullanabileceği internet bağlantısı yok. ⁴	6.79±2.87	1-2, 1-3, 1-4	13.40±6.85	1-4	6.94±4.07	1-4, 2-4	9.96±4.89	1-4	8.19±3.34	1-2, 1-3, 1-4	45.30±21.46	1-2, 1-3, 1-4
Daha önce uzaktan eğitimle ders alma durumu												
Evet	10.53±3.17	t=-2.636	18.14±4.10	t=-1.378	10.07±2.61	t=-2.341	13.43±3.89	t=-0.268	10.53±3.17	t=-2.636	62.72±14.20	t=-2.006
Hayır	9.66±3.51	0.009**	17.54±4.92	0.169	9.43±2.92	0.020**	13.33±4.34	0.789	9.66±3.51	0.009**	69.64±16.76	0.046**

t: Student's t testi, F: Anova testi

*p <0.001, **p <0.05

Öğrencilerin bazı özelliklerine göre ÇÖHBÖ ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması Tablo 4'te verilmiştir. Eğitim düzeylerine göre özgüdümlü öğrenme, öğrenen kontrolü ve öğrenen motivasyonu alt boyut ve toplam ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulundu (sırasıyla; $F=3.446$, $p=0.033$; $F=4.564$, $p=0.011$; $F=4.433$, $p=0.012$; $F=4.781$, $p=0.009$). Lisansüstü öğrencilerinin özgüdümlü öğrenme alt boyutu puan ortalaması lisans öğrencilerinden, lisansüstü öğrencilerinin öğrenen kontrolü ve öğrenen motivasyonu alt boyutu puan ortalamaları ile toplam ölçek puan ortalaması, ön lisans ve lisans öğrencilerinden yüksekti. Öğrencilerin sahip oldukları teknolojilere göre tüm ölçek alt boyut ve toplam ölçek puan ortalamaları arasında fark vardı (sırasıyla; $F=20.751$, $p<0.001$; $F=4.566$, $p=0.004$; $F=10.054$, $p<0.001$; $F=5.834$, $p=0.001$; $F=20.751$, $p<0.001$; $F=14.171$, $p<0.001$). Bilgisayar ve internet özyeterliği, özgüdümlü öğrenme, öğrenen kontrolü ve öğrenen motivasyonu tüm teknolojik aletlere sahip olanlarda sadece cep telefonu olanlardan, çevrimiçi iletişim özyeterliği alt boyutu ve toplam ölçek puan ortalaması, tüm teknolojik aletlere sahip olanlarda bilgisayarı olanlardan ve cep telefonu olanlardan yüksekti. Öğrencilerin internet erişim durumlarına göre tüm ölçek alt boyut ve toplam ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulundu (sırasıyla; $F=9.620$, $p<0.001$; $F=5.038$, $p=0.002$; $F=4.636$, $p=0.003$; $F=7.624$, $p<0.001$; $F=9.620$, $p<0.001$; $F=9.627$, $p<0.001$). Sorunsuz çalışan internet bağlantısı olanların; bilgisayar ve internet özyeterliği, öğrenen motivasyonu, çevrimiçi iletişim özyeterliği ve toplam ölçek puan ortalaması diğerlerinden yüksekti. Özgüdümlü öğrenme alt boyut puan ortalamasının, sorunsuz interneti olanlarda hiçbir şekilde internet bağlantısı olmayanlardan yüksek, öğrenen kontrolü alt boyut puan ortalaması hiçbir şekilde interneti olmayanlarda, sorunsuz çalışan internet bağlantısı olanlardan ve internet bağlantısı olup, sık sık bağlantı sorunu yaşayanlardan düşük olduğu saptandı. Daha önce uzaktan eğitimle ders alan öğrencilerin bilgisayar ve internet özyeterliği, öğrenen kontrolü, çevrimiçi iletişim özyeterliği ve toplam ölçek puan ortalaması, olmayanlardan yüksek bulundu (sırasıyla; $t=-2.636$, $p=0.009$; $t=-2.341$, $p=0.020$; $t=-2.636$, $p=0.009$; $t=-2.006$, $p=0.046$).

TARTIŞMA

Bu araştırmada, bir vakıf üniversitesi öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye yönelik hazırbulunuşluk düzeyleri ve onların uzaktan eğitime ilişkin deneyimleri incelendi. Araştırma sonucunda, öğrencilerin ÇÖHBÖ puan ve alt boyut puan ortalamaları değerlendirilip, üniversite öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye hazırbulunuşluk düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğu belirlendi. Sonuçlar konu ile ilgili çalışma sonuçları ile benzer olup, ortalama değerler ölçekten

alınabilecek en yüksek değere daha yakın olması nedeniyle, öğrencilerin çevrimiçi öğrenme hazırbulunuşluk düzeylerinin iyi düzeyde olduğu söylenebilmektedir (Alsancak Sırakaya ve Yurdugül, 2016; Çobanoğlu, Uzunboylar, ve Altun, 2017; Fırat ve Bozkurt, 2020; Özgür, Çuhadar, ve Akgün, 2014). Bu nedenle Web tabanlı, online, uzaktan vb. eğitimi öğretecek öğretmenlerin de yetiştirilmesi için her türlü yatırımın yapılması gerekmektedir (Robinson ve Ikeda, 2002).

Dijital dönüşüm çağında eğitim kurumlarını ve özellikle de yükseköğretim kurumlarını yeni kuşaklara uygun hale getirecek birden fazla ve bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç olduğu açıktır. Eğitim kurumlarında uygulanan geleneksel eğitim yöntemlerinin yanı sıra teknoloji tabanlı eğitim yöntemlerinin de kullanımı artmıştır. Eğitimin gelecekte uzaktan yürütüleceğini ve eğitim kurumlarının farklılaşarak daha geniş kitlelere sanal olarak sunulacak eğitimlerin artacağını öngörmek mümkündür (Etlican, 2012; Karakeçili, 2019). Bu bağlamda pandemi sürecinin en çok etkilediği alan, sağlık sektöründen sonra eğitim alanı olmuş, 770 milyon kişi eğitimin duraklamasından etkilenmiştir (Zhong vd., 2020). Ülkemizde de alınan tedbirler gereği, eğitim-öğretime ara verilmiş ve tüm eğitim düzeylerini kapsayacak şekilde uzaktan eğitime hızlı bir başlangıç yapılmıştır. Uzaktan eğitim ve çevrimiçi öğrenme, yeni kavramlar olmamakla birlikte, pandemi sürecinden sonra yenilikçi çözümlere olan ihtiyaç daha da artmıştır (Yılmaz, 2020). Bu çalışmada, uzaktan eğitimle ders alan öğrenci sayısının, almayanlardan fazla olmasıyla birlikte, örneklemin azımsanmayacak kadar büyük bir grubu için uzaktan eğitimin yeni bir konu olduğu açıktır. Özellikle bu eğitim metodunu ilk kez kullanan öğrenciler için eğitimcilerin öğrenciyi takip etmesi ve bilgilendirmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2020). Ayrıca çevrimiçi öğrenme ortamlarının tasarlanmasında, hedef popülasyonun özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışmanın yapıldığı üniversite, uzaktan eğitimi kendi kapalı devre sistemi üzerinden yürütmüş ve eğitim öncesinde öğrenci ve öğretim elemanlarını bilgilendirmek üzere eğitim programı düzenlemiş, ayrıca sistemde oluşabilecek aksaklıklar halinde danışmak üzere çevrimiçi destek sağlamıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yarıya yakını cep telefonu ve bilgisayara ve neredeyse tamamı internet erişimine sahipti. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Raporu'na göre; 2019 yılında 16-74 yaş grubu bireylerde internet kullanım oranı %75.3 ve Türkiye genelinde evden internet erişim imkanı %88.3 olarak belirtilmiştir (TÜİK, 2019). Üniversite öğrencilerinin internet ve bilgi teknolojilerini aktif olarak kullanan yaş grubu olduğu göz önünde bulundurulduğunda, oranların Türkiye verilerine göre yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Öğrencilerin çok büyük kısmı, internet erişimine

sahip olmakla birlikte, neredeyse yarısı, almış oldukları uzaktan eğitimle ilgili en önemli sorunun internet bağlantı sorunu olduğunu belirtti. Aşırı yoğunluk nedeniyle, canlı bağlantıda kopukluk yaşanmasının çevrimiçi eğitim sürecini olumsuz yönde etkilemesi olağandır. Bu çalışmanın yapıldığı üniversitede, dersler kayıt altına alınarak öğrencilere videoları tekrar izleme fırsatı sağlanmış olmakla birlikte, hızla gelişen hızlı internet bağlantıları sayesinde sorunun çözülebileceği değerlendirilmektedir.

Öğrencilerin yarısından fazlası, uzaktan eğitimin tekrar etme olanağı sunduğunu, ulaşım ve yemek masrafı olmadığı için ekonomik olduğunu belirtirken; eğitimin gerçek hayattaki gibi olmadığını ve dikkati toparlamanın-odaklanmanın zor olduğunu ifade etti. Uzaktan eğitimin birçok soruna çözüm olabilmesine karşılık uygulanmadan ve öğrenenin özellikleri açısından birtakım sınırlılıkları söz konusu olabilmektedir. Bu sınırlılıkları bireyin sosyalleşmesini engelleme, bazı uygulama gerektiren derslerin uzaktan eğitim sistemiyle verilmesinde problem oluşturması, uzaktan eğitim programında yüz yüze eğitimin azlığı ve bunun öğrenci motivasyonunu olumsuz etkilemesi, teknoloji kullanımına yabancı olan öğrencilerin öğrenmede zorluklarla karşılaşması şeklinde sıralanabilmektedir (Ağır, 2007). Benzer çalışma sonuçlarına göre, öğrenciler öğretim elemanları ile etkili iletişim kuramama (Günbatar, 2017), bağlantı problemi (Öztaş ve Kılıç, 2017) gibi olumsuzluklardan bahsederken, zaman tasarrufu ve fırsat eşitliği sağlamanın avantajlı olduğundan bahsetmişlerdir (Günbatar, 2017). Yapılan bir başka çalışmada bilgisayara sahip ve sürekli internete erişim imkânı olan bireylerin, olmayan bireylere göre uzaktan eğitime yönelik daha olumlu tutum geliştirdiklerini gösterilmiştir (Barış, 2015).

Lisansüstü öğrencilerinin öz güdümlü öğrenme, öğrenen kontrolü, öğrenen motivasyonu alt boyutları ve toplam ÇÖHBÖ puan ortalamaları yüksektir. Bu sonuç, diğer çalışma sonuçlarıyla benzerdir (Alsancak Sırakaya ve Yurdugül, 2016). Eğitim düzeyi arttıkça, bilgiye ulaşmada doğru süreçlerin izlenmesi becerisinin bu sonuçta etkili olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca, lisansüstü öğrencileri kendi öğrenme deneyimleri için daha fazla sorumluluk almaktadır.

Bu çalışmada cinsiyet değişkenine göre üniversite öğrencilerinin çevrimiçi öğrenme hazırbulunuşluk düzeyleri arasında farklılık yoktur. Yapılan bir çalışmada, araştırmaya katılan öğrencilerin yarıya yakınının gelecekte uzaktan eğitim ile ders almayı tercih etmedikleri, cinsiyete göre öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, ancak yaş ve okunan bölüme göre anlamlı bir farka rastlandığı tespit edilmiştir (Yıldız, 2016). Literatürde, bu çalışma sonucu ile paralellik gösteren çalışmalar bulunmakla

birlikte (Hung vd., 2010), Alsancak Sırakaya ve Yurdugül araştırmalarında, ÇÖHBÖ özgüdümlü öğrenme alt boyutunda kadın cinsiyet lehine farklılık ortaya koymuştur (Alsancak Sırakaya ve Yurdugül, 2016). Konu ile ilgili farklı eğitim alanlarına ve sosyokültürel özelliklere sahip örneklem grupları ile çalışılmasının sonucu etkilediği değerlendirilmektedir.

Öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre çevrimiçi öğrenme hazırbulunuşluk düzeyleri farklılık göstermemektedir. Günümüzde, hangi liseden mezun olursa olsun, tüm öğrencilerin teknolojiyi yaygın olarak kullanmasının sonuçta etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Bilgisayar ve internet birlikte düşünüldüğünde, günümüzde eğitimin yapıldığı okul merkezli eğitime farklı bir bakış açısı sağlayabilecek yaklaşımlar uygulanabilir hale gelmektedir. Sahip oldukları internete bağlı teknolojilere göre, bilgisayar ve cep telefonu olan öğrencilerin, ÇÖHBÖ ve tüm alt boyut puan ortalamaları sadece cep telefonu olanlara göre anlamlı düzeyde yüksekti. Benzer bir çalışmada, öğretmen adaylarının bilgisayar ve internet kullanımı konusundaki güven düzeyinin çevrimiçi öğrenme hazırbulunuşluk düzeyini olumlu şekilde etkilediği değerlendirilmiştir (Özgür, Çuhadar, ve Akgün, 2014). Bu sonuç, internet teknolojilerinin kullanımının, çevrimiçi öğrenmeyi etkilemesi ile açıklanabilmektedir. Çevrimiçi eğitim ortamlarında öğrenciyi sistemde tutmak, yüz yüze öğrenme ortamlarına oranla daha zordur. Öğrencilerin kalıcılığını etkileyen en önemli faktörlerden birinin nitelikli ders tasarımının yanında, öğretim elemanının bağlılığı ve öğrenciyle kurmuş olduğu etkileşimdir (Blackburn, 2014). Doğal olarak çevrimiçi eğitimde, etkili öğretim elemanına olan ihtiyacı da ortaya koymuştur (Hamilton, 2016).

Sorunsuz çalışan interneti olan öğrencilerin, ÇÖHBÖ ve tüm alt boyut puan ortalamalarının yüksek olması kaçınılmazdır. Daha önce uzaktan eğitimle ders alanların, ÇÖHBÖ, bilgisayar ve internet özyeterliği, öğrenen kontrolü ve çevrimiçi iletişim özyeterliği alt boyut puan ortalamaları, almanlara göre anlamlı düzeyde yüksekti. Çevrimiçi öğrenme deneyimi olmayanların, bu yeni ve farklı öğrenme ortamına hemen uyum sağlayamaması olağandır (Sakal, 2017). Ancak bu eğitim yönteminin önümüzdeki yıllarda gelişmekte olan bilişim teknolojileri ve beraberinde getirdiği mekândan, zamandan ve maddi koşullardan bağımsız imkânlarla birlikte giderek daha çok kullanılacağı, pandemi sürecinde de görülmüş oldu.

SONUÇ

Çevrimiçi öğrenme ve uzaktan öğrenme, artık bir tercih olmaktan çıkıp zorunluluk haline gelmiştir. Bu süreçte, eğitimin faydalı olabilmesi ve amacına ulaşabilmesi için, öğrencilerin çevrimiçi hazırbulunuşluk düzeylerinin değerlendirilmesi ve eksik olan alanlarda iyileştirmeler sağlanması gerekmektedir. Pandemi nedeniyle öğretim elemanlarının da bu sürece hazırlıksız yakalandığı açıktır. Bu süreçte, öğretim elemanlarının müfredat niteliğini ve ders yapısını iyileştirmeleri gereklidir. Öğrencilerin bireysel öğrenme ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, dikkati çekecek etkinlikler tasarlanması, grup tartışması, gerçek yaşam deneyimi paylaşımı, öğrencilerin yorum yapmaya teşvik edilmesi gibi girişimlerde bulunulmalıdır (Hung vd., 2010).

Önümüzdeki süreçler yaşanılan veya yaşanılacak pandemi vb. olaylar nedeniyle hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını göstermektedir. Bu nedenle tüm dünya eğitim, sağlık, sosyal, çevresel, kültürel ve pek çok alanda gerekli önlemleri almak zorundadır. Özellikle eğitim açısından uzaktan, çevrimiçi, online vb. eğitim konularının daha fazla düşünülmesinde, bu konuda çalışmalar yapılmasında, eğitim plan ve programlarının detaylıca çalışılmasında yarar olduğu görüşünderiz.

Araştırmanın Kısıtlılıkları

Bu araştırmanın sonuçları, yalnızca bir üniversitede öğrenim gören öğrenciler ile sınırlı olduğu için bulunan sonuçlar genellenemez. Ayrıca, örneklem ön lisans/lisans 1. sınıf öğrencileri ve yüksek lisans öğrencileri ile sınırlıdır.

KAYNAKLAR

- Ağır, F. (2007). *Özel okullarda ve devlet okullarında çalışan ilköğretim öğretmenlerinin uzaktan eğitime karşı tutumlarının belirlenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.*
- Alsancak Sırakaya, D., Yurdugül, H. (2016). *Öğretmen adaylarının çevrimiçi öğrenme hazır bulunuşluk düzeylerinin incelenmesi: Ahi Evran Üniversitesi Örneği. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 17(1), 185-200.*
- Aydın, C. H. (2002). *Çevrimiçi (Online) öğrenme toplulukları. Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu Bildirileri. 23-25 Mayıs. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1-10. 10 Eylül 2020 tarihinde https://www.academia.edu/884450/%C3%87evrimi%C3%A7i_online_%C3%B6%C4%9Frenme_topluluklar%C4%B1?auto=download adresinden erişildi.*
- Barış, M. F. (2015). *Üniversite öğrencilerinin uzaktan öğretime yönelik tutumlarının incelenmesi: Namık Kemal Üniversitesi örneği. Sakarya University Journal of Education, 5(2), 36-46.*
- Benson, A. (2002). *Using online learning to meet workforce demand: A case study of stakeholder influence. Quarterly Review of Distance Education, 3(4), 443-452.*

- Blackburn, H. A. (2014). *A mixed methods study: Assessing and understanding technology pedagogy and content knowledge among college level teaching faculty* (Order No. 3629463). *ProQuest Dissertations & Theses Global*. 10 Eylül 2020 tarihinde <https://core.ac.uk/download/pdf/190335599.pdf> adresinden erişildi.
- Bozkurt, A. (2017). *Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124.
- Chang, C. Y., Lai, C. L., Hwang, G. J. (2018). *Trends and research issues of mobile learning studies in nursing education: A review of academic publications from 1971 to 2016. Computers & Education*, 116, 28-48.
- Çobanoğlu, A. A., Uzunboylar, O., Altun, E. (2017). *Çevrimiçi öğrenme hazırbulunuşluk, tutum ve algılanan çevrimiçi sosyalliğin işbirlikli harmanlanmış bir derste incelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1218-1229.
- Dewald, N. (1999). *Transporting good library instruction practices into the web environment: An analysis of online tutorials. The Journal of Academic Librarianship*, 25(1), 26-31.
- Etlican, G. (2012). *X ve Y kuşaklarının online eğitim teknolojilerine karşı tutumlarının karşılaştırılması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.*
- Fırat, M., Bozkurt, A. (2020). *Variables affecting online learning readiness in an open and distance learning university. Educational Media International*, 57(2), 112-127.
- Gül, İ., Arabacı, B. (2018). *Uzaktan eğitimle öğrenim gören eğitim yönetimi yüksek lisans öğrencilerinin programa ilişkin görüşleri. ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, 8(1), 79-88.
- Günbatar, M. S. (2017). *Öğretmen adaylarının çevrimiçi ortamda öğrenmeye yönelik hazır bulunuşlukları. YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 259-288.
- Hamilton, J. M. B. (2016). *Preparing faculty to teach online: Promoting success in the online classroom. ProQuest Dissertations & Theses Global*. 10 Eylül 2020 tarihinde <https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/2354/> adresinden erişildi.
- Hung, M., Chou, C., Chen, C., Own, Z. (2010). *Learner readiness for online learning: Scale development and student perceptions. Computers & Education*, 55, 1080– 1090.
- Ilgaz, H., Aşkar, P. (2009). *Çevrimiçi uzaktan eğitim ortamında topluluk hissi ölçeği geliştirme çalışması. Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 1(1), 27-35.
- Karakeçili, V. (2019). *Y ve Z kuşaklarının online eğitim teknolojilerine karşı tutumlarının karşılaştırılması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Oliver, R. G. (2001). *Assuring the quality of online learning in australian higher education. Proceedings of 2000 Moving Online Conference. (pp. 222-231). Gold Coast, QLD. NORSARCH Reprographics*. 10 Eylül 2020 tarihinde <https://ro.ecu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=5791&context=ecuworks> adresinden erişilmiştir.
- Özgür, H., Çuhadar, C., Akgün, F. (2014). *Öğretmen adaylarının çevrimiçi öğrenmeye yönelik hazır bulunuşluk düzeylerinin incelenmesi. International Instructional Technologies & Teacher Education Symposium, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, 20-22 Mayıs, Afyonkarahisar*. 10 Eylül 2020 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/327212274_Ogretmen_adaylarinin_cevrimici_ogrenmeye_yonelik_hazir_bulunusluk_duzeylerinin_incelenmesi adresinden erişildi.
- Öztaş, S., Kılıç, B. (2017). *Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihi dersinin uzaktan eğitim şeklinde verilmesinin öğrenci görüşleri açısından değerlendirilmesi. Turkish History Education Journal*, 6(2), 268-293.
- Robinson, D. J., Ikeda, T. (2002). *Is On-Line education the future for universities. Nagoya Journal of Higher Education*, 2, 131-145.

Sakal, M. (2017). Çevrimiçi öğrenmede öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin demografik özelliklerine göre incelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 18(39), 81-102.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2019). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*. 10 Eylül 2020 tarihinde <https://www.tuik.gov.tr/tr/> adresinden erişildi.

Yıldız, S. (2016). Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumları. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 301-329.

Yılmaz, N. A. (2020). Yükseköğretim kurumlarında COVID-19 pandemisi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim durumu hakkında öğrencilerin tutumlarının araştırılması: Fizyoterapi ve rehabilitasyon bölümü örneği. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(1), 15-20.

YÖK (2020, 10 Eylül). Üniversitelerde uygulanacak uzaktan eğitime ilişkin açıklama. 10 Eylül 2020 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-uygulanacak-uzaktan-egitime-iliskin-aciklama.aspx> adresinden erişildi.

Yurdugül, H., Alsancak Sırakaya, D. (2013). Çevrimiçi öğrenme hazırbulunuşluk ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 391-406.

Zhong, B. L., Luo, W., Li, H. M., Zhang, Q., Liu, X. G., Li, W. T., ... Li, Y. (2020). Knowledge, attitudes, and practices towards COVID-19 among Chinese residents during the rapid rise period of the COVID-19 outbreak: A quick online cross-sectional survey. *International Journal of Biological Sciences*, 16(10), 1745-1752.